

УДК 378.147:37.013.77:39

DOI: 10.36550/2415-7988-2026-1-222-187-190

ЛЯШЕНКО Ростислав –

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри освітніх наук

Центральноукраїнського державного університету

імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3554-8861>

e-mail: r.ljashenko@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ДИДАКТИЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ЕТНОПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Стаття присвячена дослідженню структурних і методичних засад формування етнопедagogічної культури майбутніх учителів у процесі їхньої професійної підготовки. Визначено, що ефективне формування етнопедagogічної культури можливе за умови комплексного врахування організаційно-дидактичних чинників, до яких віднесено: цільову спрямованість освітнього процесу на інтеграцію національних і загальнолюдських цінностей; змістове наповнення навчальних дисциплін етнокультурним компонентом; впровадження активних і інтерактивних методів навчання, спрямованих на засвоєння здобувачами традицій, звичаїв, обрядів, фольклорної спадщини; організацію практичної підготовки у співпраці з культурно-освітніми та громадськими установами. Розкрито роль міждисциплінарної інтеграції у забезпеченні цілісного підходу до опанування етнопедagogічних знань, зокрема через поєднання курсів педагогіки, психології, історії педагогіки, етнології, культурології та методики викладання. У дослідженні, підкреслено значення створення мотиваційного середовища, що стимулює інтерес здобувачів до етнокультурної тематики та розвиває потребу у збереженні й популяризації національної спадщини у власній професійній діяльності. Висвітлено методичні підходи до реалізації етнопедagogічного компонента, зокрема через проєктну діяльність, етнографічні дослідження, підготовку навчально-методичних матеріалів, організацію тематичних заходів (фольклорних свят, майстер-класів, конкурсів). Особливу увагу приділено питанням оцінювання рівня сформованості етнопедagogічної культури, де запропоновано поєднання критеріїв знаннєвого, діяльнісного та ціннісного характеру. Зокрема, зроблено висновок, що цілеспрямоване й системне впровадження організаційно-дидактичних умов у підготовку майбутніх учителів сприяє формуванню їхньої готовності до творчого використання етнопедagogічної спадщини у сучасному освітньому процесі та забезпечує підготовку педагогів нового покоління, здатних поєднувати інноваційні методи з національними традиціями у вихованні молоді.

Ключові слова: етнопедagogічна культура, професійна підготовка майбутніх учителів, організаційно-дидактичні чинники, етнокультурний компонент освіти, міждисциплінарна інтеграція, збереження національної спадщини.

LIASHENKO Rostyslav –

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor, Associate Professor of the Department of Educational Sciences

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3554-8861>

e-mail: r.ljashenko@gmail.com

ORGANIZATIONAL AND DIDACTIC FACTORS OF FORMING THE ETHNO-PEDAGOGICAL CULTURE OF FUTURE TEACHERS

The article is devoted to the study of the structural and methodological principles of the formation of ethnopedagogical culture of future teachers in the process of their professional training. It is determined that the effective formation of ethnopedagogical culture is possible provided that organizational and didactic factors are taken into account in a comprehensive manner, which include: the target orientation of the educational process towards the integration of national and universal values; the content of academic disciplines with an ethnocultural component; the introduction of active and interactive teaching methods aimed at the assimilation of traditions, customs, rituals, folklore heritage by students; the organization of practical training in cooperation with cultural and educational and public institutions. The role of interdisciplinary integration in ensuring a holistic approach to mastering ethnopedagogical knowledge is revealed, in particular through a combination of courses in pedagogy, psychology, history of pedagogy, ethnology, cultural studies and teaching methods. The importance of creating a motivational environment that stimulates applicants' interest in ethnocultural topics and develops the need to preserve and popularize national heritage in their own professional activities is emphasized. Methodological approaches to the implementation of the ethnopedagogical component are highlighted, in particular through project activities, ethnographic research, preparation of educational and methodological materials, organization of thematic events (folklore festivals, master classes, competitions). Special attention is paid to the issues of assessing the level of formation of ethnopedagogical culture, where a combination of criteria of a knowledge, activity and value nature is proposed. It is concluded that the purposeful and systematic implementation of organizational and didactic conditions in the training of future teachers contributes to the formation of their readiness for the creative use of ethno-pedagogical heritage in the modern educational process and ensures the training of a new generation of teachers capable of combining innovative methods with national traditions in educating young people.

Key words: ethno-pedagogical culture, professional training of future teachers, organizational and didactic factors, ethno-cultural component of education, interdisciplinary integration, preservation of national heritage.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В умовах реформування системи вищої освіти України одним із провідних завдань професійної підготовки майбутніх педагогів є забезпечення діалектичної єдності та наступності між професійною та загальною культурою, що охоплює ідеологічний, політичний, етичний та

інші аспекти. Ефективність педагогічної діяльності, її результативність та якість безпосередньо залежать від особистісного рівня та загальної культури вчителя, яка є підґрунтям його професійної майстерності. Сучасна українська педагогічна наука приділяє значну увагу питанням розвитку педагогічної культури, проте у сфері

етнопедагогічної культури, що набуває особливої актуальності в умовах збереження та відродження національних традицій, залишається низка невирішених аспектів. Це зумовлено необхідністю підготовки вчителя, здатного працювати у багатонаціональному та мультикультурному середовищі, інтегруючи етнопедагогічні знання та уміння у свою професійну діяльність. Формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя передбачає оволодіння ним системою цінностей, установок, компетентностей, що забезпечують збереження та популяризацію культурної спадщини України, а також готовність до впровадження інноваційних методів на основі національних традицій у сучасному освітньому просторі. Такий підхід сприятиме підготовці педагогів нового покоління, здатних гармонійно поєднувати глобальні тенденції розвитку освіти з українською етнокультурною ідентичністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів досліджували вітчизняні науковці: О. С. Березюк, Н. О. Голубицька, Г. М. Лебединець, Л. М. Маєвська, О. М. Ткаченко, які обґрунтовували теоретичні засади, зміст та організаційно-методичні умови підготовки педагогів до роботи в полікультурному освітньому середовищі. Незважаючи на наявність досліджень, присвячених етнопедагогіці та етнокультурній компетентності вчителя, питання організаційно-дидактичних умов формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів, особливо в умовах сучасних суспільних трансформацій і полікультурного освітнього середовища України, залишаються недостатньо вивченими, що зумовлює актуальність обраної теми.

Мета статті. Визначити шляхи інтеграції етнопедагогічних компонентів у зміст професійної підготовки та окреслити ефективні практики використання народної педагогіки у формуванні готовності педагогів до роботи в багатонаціональному освітньому середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Етнопедагогічна культура майбутнього вчителя розглядається як інтегрований показник його готовності до реалізації етнопедагогічних завдань у професійній діяльності та є засобом передавання етнопедагогічних знань, умінь і досвіду. Етнопедагогічна компетентність трактується як результат цілеспрямованої етнопедагогічної підготовки, що має здійснюватися на міждисциплінарній основі шляхом включення етнодидактичних компонентів у зміст навчальних дисциплін усіх етапів вищої педагогічної освіти [3, с. 71].

Аналіз змісту державних стандартів, навчальних планів і програм виявив потенціал їх наповнення етнопедагогічним компонентом, проте засвідчив недостатнє відображення досвіду та практики народної педагогіки, що ускладнює підготовку вчителів до роботи в багатонаціональному освітньому середовищі. Наявні знання часто є фрагментарними та позбавленими інтегративного підходу. На основі аналізу експериментального дослідження Т. Панко та Н. Сілістрару визначено критерії оцінювання рівня сформованості етнопедагогічної компетентності (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційний), за якими виділено три рівні її розвитку: високий, середній і низький (табл. 1).

Таблиця 1

Критерії та рівні сформованості етнопедагогічної компетентності майбутніх учителів [7, с. 156]

Критерій	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Мотиваційно-ціннісний	Має стійкий інтерес, усвідомлення значення, активна позиція щодо збереження культурної спадщини	Епізодичний інтерес, розуміння значення, нестійка активність	Відсутній або слабкий інтерес, несформоване ціннісне ставлення
Когнітивний	Глибокі системні знання, орієнтація в теорії та практиці, творче застосування	Базові знання, орієнтація в поняттях, потреба в допомозі при застосуванні	Поверхові або фрагментарні знання, недостатні для самостійної діяльності
Операційний	Розвинені вміння й навички, самостійне планування, реалізація та оцінювання результату	Певні вміння й навички, потреба в корекції та підтримці	Відсутні необхідні вміння, нездатність виконувати завдання етнопедагогічного змісту

Практична реалізація програми етнопедагогічної підготовки забезпечується використанням активних методів навчання, аналізом конкретних педагогічних ситуацій, участю студентів в олімпіадах, зустрічах, підготовкою есе, портфоліо, організацією свят і національних ігор. Результативність такої роботи підтверджено дослідженням, проведеним у межах спеціального курсу «Етнопедагогіка» та занять із методики практичної підготовки, яке показало позитивну динаміку формування етнопедагогічної компетентності на всіх етапах навчання.

Сучасні освітні трансформації, що відбуваються в Україні, орієнтовані на демократизацію та гуманізацію педагогічного процесу, вимагають від учителя глибоких теоретичних знань і

практичних умінь у сфері етнопедагогіки, знання етнографічних особливостей регіону, культури й історії різних народів, національної психології дитини, уміння працювати з багатонаціональними колективами та взаємодіяти з багатокультурними сім'ями. В умовах багатонаціональних регіонів особливого значення набуває поєднання універсальних і національних засад виховання з урахуванням багатовікового педагогічного досвіду українського народу та національних меншин.

В останні десятиліття спостерігається зростання уваги до застосування ідей народної педагогіки в освіті та вихованні молодого покоління. Це вимагає від сучасного вчителя високого рівня етнопедагогічної культури, що забезпечує гармонійне поєднання традиційних цінностей та

інноваційних підходів у педагогічній діяльності, спрямованих на збереження культурної спадщини та розвиток національної самосвідомості учнів.

У статті «Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів на основі етнопсихологічних особливостей та етнопедагогічних традицій» (Professional training of future primary school teachers based on ethnopsychological features and ethnopedagogical traditions) С. Жузеєв, М. Жайлауова, А. Абуова, та інші досліджували погляди майбутніх учителів початкових класів щодо вдосконалення професійної підготовки на основі етнопсихологічних особливостей та етнопедагогічних традицій. Респонденти відзначили необхідність поєднання освітніх технологій з етнопедагогікою, оновлення й оригінальності навчальних матеріалів, залучення фахівців у галузі етнопедагогіки, розроблення інтерактивних курсів, збільшення годин, відкриття вибіркових освітніх компонентів з історії культур, організації практик та культурних поїздок. Результати підкреслюють, що така інтегрована підготовка сприяє збереженню культурної спадщини, розвитку міжкультурної компетентності та формуванню професійних умінь учителів [9, с. 3068].

Стаття «Педагогічні умови формування етнопедагогічної культури в майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорового навчання» Н. Голубицької присвячена визначенню педагогічних умов формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі диригентсько-хорового навчання (зокрема у курсах «Хорове диригування», «Хоровий клас», «Практикум з хорового диригування», «Читання хорових партитур», «Хорознавство» та ін.), з опорою на українську етномузичну педагогіку. Авторка підкреслює важливість використання у освітньому процесі вокально-хорових обробок українських народних пісень та творів національної музичної класики (А. Авдієвського, М. Леонтовича, М. Лисенка, С. Людкевича, Б. Лятошинського, Л. Ревуцького тощо) як засобів формування професійних і етнокультурних компетентностей здобувачів освіти. Запропоновані методичні підходи інтегрують традиції українського музичного фольклору, духовні цінності та толерантні педагогічні взаємини (засновані на принципах української етнопедагогічної деонтології) для розвитку виконавських, диригентських і культурно-ціннісних якостей майбутніх педагогів-музикантів [3, с. 76-77].

Прикладами ефективного використання етнопедагогіки у підготовці майбутніх учителів в Україні можуть слугувати впровадження тематичних модулів з народознавства у курси педагогіки та методики навчання, проведення інтегрованих занять, під час яких здобувачі освіти вивчають педагогічний потенціал українських народних казок, прислів'їв, пісень і обрядових традицій, а також опановують методи їх адаптації для сучасного уроку. Поширеною практикою є організація етнографічних практик у сільських громадах, де майбутні вчителі беруть участь у відновленні та проведенні народних свят, виго-

товленні традиційних ігрових атрибутів та вивченні місцевих ремесел з метою подальшого використання цього досвіду у виховній роботі з дітьми.

Позитивний вплив має використання проєктних технологій: здобувачів освіти створюють мультимедійні презентації, віртуальні музеї чи відеоуроки, присвячені культурній спадщині рідного краю, поєднуючи етнопедагогічний зміст із сучасними цифровими інструментами. Відтак, впровадження етнопедагогічних елементів у освітній процес збагачує професійну підготовку майбутніх учителів та формує в них здатність творчо поєднувати традиційні надбання з інноваційними підходами в освітній діяльності.

Дослідження П. Колісніченко «Феномен етнокультурної компетентності в науково-педагогічному дискурсі» (The phenomenon of ethnocultural competence in scientific and pedagogical discourse) присвячено комплексному аналізу феномену етнокультурної компетентності в науково-педагогічному дискурсі, розкриває її сутність, функції та міждисциплінарний характер, визначає роль учителя у збереженні та передачі етнокультурних цінностей, а також пропонує синкретичні методи вдосконалення підготовки майбутніх фахівців у полікультурному освітньому середовищі [7, с. 23]. Відтак, сутність етнокультурної компетентності, згідно зі дослідженнями, полягає в інтегрованій здатності особистості засвоювати, зберігати, відтворювати й творчо інтерпретувати етнокультурні цінності, забезпечуючи спадкоємність поколінь та ефективну міжкультурну взаємодію в освітньому і соціальному середовищі. Зокрема, функції етнокультурної компетентності: культуротрансляційна (передавання та відтворення культурних надбань народу), освітньо-виховна (формування у молоді етнокультурної свідомості, толерантності та поваги до культурного різноманіття), соціалізаційна (забезпечення інтеграції особистості в суспільство через засвоєння його культурних і моральних норм), ідентифікаційна (сприяння формуванню національної й етнічної ідентичності), розвивальна (збагачення духовного, естетичного та інтелектуального потенціалу особистості).

Аналіз науково-педагогічної літератури уможливив виявити шляхи інтеграції етнопедагогічних компонентів у зміст професійної підготовки майбутніх учителів, серед яких: 1) **включення етнотрибутичних модулів** у програми педагогічних і методичних дисциплін з урахуванням регіональної та національної специфіки; 2) **використання активних методів навчання** (кейс-метод, проблемно-орієнтоване навчання, проєктні технології, майстер-класи з народних ремесел) 3) **застосування цифрових технологій** для створення віртуальних музеїв, онлайн-архівів, мультимедійних уроків з етнопедагогічним змістом; 4) **організація етнографічних практик** у громадах, експедицій, культурних волонтерських проєктів для безпосереднього занурення студентів у традиційне середовище; 5) **проведення культурних і виховних заходів** («дні національних

культур», тематичні тижні, фестивалі народної творчості).

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Організаційно-дидактичні чинники формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів включають цілеспрямоване планування освітнього процесу, інтеграцію етнопедагогічного змісту в освітні програми, використання активних та інтерактивних методів навчання, забезпечення практичної підготовки, створення культурно збагаченого освітнього середовища та систематичний моніторинг результатів навчання. До подальших наукових розвідок доцільно віднести: розроблення моделей оцінювання рівня етнопедагогічної компетентності вчителів, та вивчення зарубіжного досвіду інтеграції етнопедагогіки в сучасну педагогічну освіту.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бакланова Н. М. Формування духовної культури особистості виховними засобами української етнопедагогіки. Педагогіка і психологія. 2019. № 182. С. 53-57
2. Березюк О. С. Методичні засади формування етнокультурної компетентності особистості. *Освітологічний дискурс*. 2015. № 3 (11). С. 13-21.
3. Голубицька Н. О. Педагогічні умови формування етнопедагогічної культури в майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорового навчання. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*. 2024. С. 70-75. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series14.2024.32.09>
4. Гузій Н. В. Педагогічний професіоналізм: Історико-методологічні та теоретичні аспекти. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. 243 с.
5. Лисенко Н. В. Етнокультурна компетентність сучасного педагога: психолого-педагогічний аспект. Народознавча компетентність дітей та молоді: Івано-Франківськ: *Зб. наук. праць*, 2007. 280с.
6. Ткаченко О. М. Етнопедагогічна компетентність як запорука професійної майстерності сучасного педагога. *Педагогічний дискурс*. 2017. № 1(2). С. 45-52.
7. Kolisnichenko P. The phenomenon of ethno-cultural competence in scientific and pedagogical discourse. *Pedagogy and Education Management Review. General Pedagogy and History of Pedagogy*. WSHIU Akademia Nauk Stosowanych, 2025. № 1(19). P. 17-24. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.36690/2733-2039-2025-1-17-24>
8. Panko T., Silistraru N. Formation of the ethno-pedagogical competence in the system of professional training of future teachers. In: Scientific Writing Workshops and Doctoral Students' Development "Areas of Scientific Research among Young Academics" Krakow: Scriptum. 2021. P. 151-162.
9. Zhuzeyev S., Zhailauova M., Abuova, A., Maigeldiyeva Zh., et al. Professional training of future primary school teachers based on ethnopsychological features and ethnopedagogical traditions. *Cypriot Journal of Educational Sciences*, 2022. № 17(9). С. 3067-3077. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.18844/cjes.v17i9.8034>

REFERENCES

1. Baklanova, N. M. (2019). Formuvannya dukhovnoi kultury osobystosti vykhovnyimi zasobamy ukrainstoi etnopedahohiky [Formation of the spiritual culture of the individual by educational means of Ukrainian ethnopedagogy]. *Pedahohika i psykholohiia*. № 182. S. 53-

57. [in Ukrainian]

2. Bereziuk, O. S. (2015). Metodychni zasady formuvannya etnokulturnoi kompetentnosti osobystosti [Methodological principles of the formation of ethnocultural competence of the individual]. *Osvitolohichnyidyskurs*. № 3 (11). S. 13-21. [in Ukrainian]
3. Holubytska, N. O. (2024). Pedahohichni umovy formuvannya etnopedahohichnoi kultury v maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva u protsesi dyryhentsko-khorovoho navchannia [Pedagogical conditions for the formation of ethnopedagogical culture in future music teachers in the process of choral conducting training.]. *Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Serii 14. Teoriia i metodyka mystetskoi osvity*. S. 70-75. DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series14.2024.32.09> [in Ukrainian]
4. Huzii, N. V. (2004). Pedahohichniy profesionalizm: istoryko-metodolohichni ta teoretychni aspekty. [Pedagogical professionalism: historical-methodological and theoretical aspects]. Kyiv: NPU im. M. P. Drahomanova. 243 s. [in Ukrainian]
5. Kolisnichenko, P. (2025). The phenomenon of ethno-cultural competence in scientific and pedagogical discourse. *Pedagogy and Education Management Review. General Pedagogy and History of Pedagogy*. WSHIU Akademia Nauk Stosowanych. № 1(19). P. 17-24. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.36690/2733-2039-2025-1-17-24> [in Ukrainian]
6. Lysenko, N.V. (2007). Etnokul'turna kompetentnist' suchasnoho pedahoha: psykholoho-pedahohichnyy aspekt. *Narodoznachcha kompetentnist' ditey ta molodi* [Ethnocultural competence of a modern teacher: psychological and pedagogical aspect. Ethnological competence of children and youth]: *Zb. nauk. prats'*. Ivano-Frankivs'k. 280 s. [in Ukrainian]
7. Panko, T., Silistraru, N. (2021). Formation of the ethno-pedagogical competence in the system of professional training of future teachers. In: Scientific Writing Workshops and Doctoral Students' Development "Areas of Scientific Research among Young Academics" Krakow: Scriptum. P. 151-162. [in English]
8. Tkachenko, O. M. (2017). Etnopedahohichna kompetentnist yak zaporuka profesiinoi maisternosti suchasnoho pedahoha. [Ethnopedagogical competence as a guarantee of professional mastery of a modern teacher]. *Pedahohichniy dyskurs*. № 1 (2). S. 45-52. [in Ukrainian]
9. Zhuzeyev, S., Zhailauova, M., Abuova, A., Maigeldiyev, Zh., et al. (2022). Professional training of future primary school teachers based on ethnopsychological features and ethnopedagogical traditions. *Cypriot Journal of Educational Sciences*. № 17(9). С. 3067-3077. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.18844/cjes.v17i9.8034> [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЛЯШЕНКО Ростислав – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри освітніх наук Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: проблема самоактуалізації та самореалізації особистості, феномен «само», професійна підготовка майбутніх фахівців.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

LIASHENKO Rostyslav – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Educational Sciences of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: problem of self-actualization and self-realization of personality, phenomenon of "self", professional training of future specialists.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2025 р.

Стаття прийнята до друку 27.12.2025 р.